УДК 821(470+571).09
ББК 83.3(2=Каба)
Х 98

Хуажева Н.Х.
Кандидат филологических наук, доцент кафедры адыгейской филологии Адыгейского государственного университета, e-mail: fafk79@mail.ru
Цей Б.А.
Кандидат филологических наук, доцент кафедры адыгейской филологии Адыгейского государственного университета, e-mail: fafk79@mail.ru

«Белое золото и уголь» Хабаса Бештокова: тематика и проблематика

Бештэкъо Хьэбас итхылъэу «Дышъэ фыжьымрэ ш1омык1ымрэ» къыщы1этыгъэ 1офыгъохэр

(Рецензирована)

Аннотация:

Проводится детальный текстологический анализ произведений поэта из книги «Белое золото и уголь» на языке оригинала, в котором впервые в адыгской литературе поэт использует синтезированный жанр – роман-дневник в стихах. Рассматриваются тематика и проблематика романа-дневника и драматических поэм. Сделан акцент на сюжетно-композиционном построении текстов, стилевом и жанровом своеобразии, особенностях художественного мастерства поэта, выделяются языковые особенности произведений. Значительное внимание уделяется многообразию, новизне и продуктивности методов и приемов, используемых поэтом для обоснования единства практики и философии жизни. Научная и практическая значимость данной работы определяются ее новаторским характером, связанным с текстуальным анализом малоисследованных произведений Хабаса Бештокова, выявлением тематики и проблематики романа-дневника в стихах. Проведенный анализ произведений вносит определенный вклад в сравнительно-типологическое литературоведение. В исследовании также применены методы историко-литературного, культурологического анализа художественного произведения. В работе делается вывод о том, что сохранение нравственной чистоты, традиций предков есть незыблемое нравственное основание жизни. В этом и состоит духовный подвиг «идеального» героя, портретную характеристику которого создал поэт Хабас Бештоков в книге «Белое золото и уголь». Результаты исследования могут быть использованы в создании «Истории адыгской (черкесской) литературы».

Ключевые слова:

Художественное направление, стилевое своеобразие, жанровые особенности, роман-дневник, драматическая поэма, конфликт, система образов, лирический герой, сюжет, композиция, портретная характеристика, авторское описание.

Khuazheva N.Kh.
Candidate of Philology, Associate Professor of the Adyghe Philology Department, the Adyghe State University, e-mail: fafk79@mail.ru
Tsey B.A.
Candidate of Philology, Associate Professor of the Adyghe Philology Department, the Adyghe State University, e-mail: fafk79@mail.ru

«White Gold and Coal» by Khabas Beshtokov: topics and problems

Abstract:

The authors carry out a detailed textual analysis of works of Khabas Beshtokov from the book «White Gold and Coal» in original language. In this book, for the first time in the Adyghe literature the poet uses the synthesized genre - the novel diary in verses. The topics and problems of the novel diary and drama poems are considered. The emphasis is made on plot-composite creation of texts, a style and genre originality, features of art skill of the poet and language features of works. The considerable attention is paid to variety, novelty and efficiency of the methods and techniques used by the poet for substantiation of unity of practice and philosophy of life. The scientific and practical importance of this work is defined by its innovative character related to the textual analysis of the poor-studied Khabas Beshtokov's works and by identification of topics and problems of the novel diary in verses. The carried-out analysis of works makes a certain contribution to comparative and typological literary criticism. In a research, methods of the historical, literary amd culturological analysis of the work of art are used. The conclusion is drawn that preservation of moral purity, traditions of ancestors is the firm moral basis of life. This is the spiritual feat of the «ideal» hero whose portrait characteristic was created by the poet Khabas Beshtokov in the book «White Gold and Coal». Results of this research can be used in creation of «History of the Adyghe (Circassian) Literature».

Keywords:

Art direction, style originality, genre features, novel diary, drama poem, conflict, system of images, lyrical hero, plot, composition, portrait characteristic, author's description.

Къэбэртэе усак1оу, драматургэу, критикэу, зэдзэк1ак1оу Бештэкъо Хьэбас 2012-рэ илъэсым къыдигъэк1ыгъ тхылъэу «Дышъэ фыжьымрэ ш1омык1ымрэ» [1] зыфи1орэр. Ащ къыдэхьагъэх усэ шъуашэм илъэу, лирическэу гъэпсыгъэ роман-дневникыр, поэмэр, драмэхэр. Адыгэ литературэхэмк1э апэрэеу Бештэкъо Хьэбас ыгъэфедагъ жанрэу роман-дневникыр, ащ авторым – лирическэ героим и1эк1оц1 дунай щыхъурэщыш1эрэр, игупшысэхэр, зэхаш1эхэр, гумэк1-гук1аехэр къыщитхыхьагъэх. Лирическэ шъуашэм илъэу адыгэ лъэпкъым иблэк1ыгъ, инеп, инеущ, адыгэ ц1ыфым изытет, игупшысак1, Псэ ш1эныгъэу ыугъоигъэхэр авторым къы1отагъэх.

Хьэбас поэзиер диным ышыпхъоу елъэгъу, гушъхьэлэжьыгъэ (духовность) зыфа1орэм фэлажьэу елъытэ. «Псэм и зыужьык1эм, и зыужьыныгъэм, псэм нэхъ къулей зэрызищ1ын 1эмалхэр къэзулъэпхъэщ жанру Алыхьым къигъэщ1ауэ къыщ1эк1ынущ» (2011-рэ илъэсым шэк1огъум и 19-м гъэзетэу «Адыгэ псалъэм» Бештэкъо Хьэбасрэ Жэмыхъо Марьянэрэ язэдэгущы1эгъэоу къихьагъэм къыхэхыгъ). Псэм илэжьын Усак1ом зэк1эмэ апэ регъэуцо, ащ къыригъэубытрэр: гумрэ шъхьэмрэ зэдэ1ужьызэ, Напэр, Намысыр, Л1ыгъэр къыухъумэныр, ищы1эныгъэ зэрэпсаоу ахэмэ афэшъыпкъэныр.

Апхуэди щы1эщ: и псэр и1уэтэныр
Къалэну къыщыхъужу къалъхур ц1ыху…

Бештэкъо Хьэбас куоу къыгурэ1о Тхьэм къыхилъхьэгъэ сэнаущыгъэм игуш1уагъуи, икъини. *«Уи нат1эм къритхар – уи пщэхъущ».* Ыпсэ илэжьын къыгъэш1агъэм усак1ор дэлажьэ, аужрэ илъэс т1ок1ым тихэгъэгу пыуты щаш1ыгъэ гъэсагъэмэ къахэфагъэп, ынапэ ыщагъэп.

Къулыкъуи власти сел1эл1акъым,
Дунейм псэр хуиту сытетащ.

Усэ зытхырэр къабзэу мыпсэумэ, сатырэмэ къахэщыщт, къа1отэщт, Псэм илъэгап1эмэ анэсышъущтэп.

Нэху хэмыпсауэ птхар ц1ыхупсэм п1ихкъым.

... Усэ псэм егъэпс.

Бештэкъом динмэ алъапсэ, ахэмэ философскэ мэхьанэу ахэлъыр зэригъэш1эным охътабэ тыригъэк1одагъ, ащ тына1э тырыгъадзэ Къур1аным исурэу «Усак1охэр» зыфи1орэм. «Сэ къызэрызгуры1уаращ: уэ талант къуитащи, ар къабзэм хумыгъэлажьэмэ, жэуап пхьынущ. …Напэр метафорэм (усэм) хэлъын хуейщ».

Усэным псэр иузэщ1ащ…
Поэзиер – хъарзынэщ,
Нэхъ къабзэ пхуещ1ыр псэр.

Хэтрэ ц1ыфи, анахьэу усак1охэр, тхак1охэр «дунейр къэзыхутэ щ1эныгъэхэм зыгуэру ущыгъуазэу ущытын хуейщ». Психологиеми, физикэми, биологиеми, нэмык1ми непэ ш1эныгъак1эхэр гъэш1эгъон дэдэу къызэ1уахых. Ахэмэ къагъэущрэ гупшысэхэр Хьэбас ипоэзие инэу хэгъэтк1ухьагъэх: *«У1утщ дунейм и бжэ1ум».*

Усак1ом идунай къызщежьэрэр ихэку, ичыл, ян, иц1ык1угъор. Ахэмэ ш1улъэгъоу афыри1эр, ышъхьэ куц1 зэримык1хэрэр усабэмэ къаще1уатэ, сурэтым фэдэу нэм къык1егъэуцох, уик1элэгъур угу къагъэк1ыжьы. Хьэбас гущы1эхэмк1э сурэт еш1ы, шъо зэфэмыдэ пчъагъэ и1эу, купк1ыр къыхэщэу, идэхагъэ уиумэхъэу, мэри зэхэпхэу, пси пытыжьэу.

Мо джабэм удэк1рэ и щыгум унэсмэ –
Губгъуэшхуэм хуитыбзэу уиплъэнущ.
Уи гъатхи, уи гъащ1и, уи бжыхьи, уи нэпси
Зы дыгъэ и бзий къыхэпсэнущ.

Лъэпкъым къырык1уагъэр, ипхъыхьэитэкъу тызэрэхъугъэр, хэгъэгу пчъагъэмэ тызэрахэтк1ухьажьырэр, бзэм ик1одыжьыгъо ищынагъо къызэрэтшъхьащытыр, зык1ыныгъэ – зэгуры1ожьныгъэ зэрэтхэмылъыр, шъогъолэным тызэришхырэр; сыда тапэ илъыр, сыдэущтэу лъэпкъым зыкъи1атыжьыщта илъэсишъэрэ къызэхэзыкъутэзэ, къытригъэстык1ызэ рек1ок1ыгъэ Кавказ заом ыуж, «революцэм» ыгъэк1одыгъэ пчъагъэмэ ауж, «перестройкэм» ыгъэпыутыгъэ, ригъэчъэхыгъэмэ ауж – мы гупшысэмэ Усак1ом ыгуи, ышъхьи зы такъикъ къат1упщырэп. Культурэшхорэ лъык1отэныгъэ инрэ зи1э лъэпкъ лъэшхэм илъэсыбэрэ Хьэбас яхъопсагъ, ахэмэ так1эхьашъоу, тадэбэкъошъоу амал горэ

Къытхуригъэхатэмэ Алыхьым
Хуэсщ1ынт и пщыл1 гуащ1аф1э псэр.

Роман-дневникэу «Дышъэ фыжьымрэ ш1омык1ымрэ» (2006-2011) зыфи1орэм игерой шъхьа1эр Псэр ары, ащ щыхъурэщыш1эрэр, гум, шъхьэм къарытаджэрэ гупшысэхэр, зэхаш1эхэр. Романым сюжет хэльэп, усэ-усэу зэтеутыгъ, усэ пэпчъ мафэу, мазэу, илъэсэу зитхыгъэр к1этхагъ, зэк1эмк1и усэ 300 зэрыхъурэр, ахэр зэзыпхыжьхэрэр Усак1ом иакъыл, идунэелъэгъук1, ифилософие, ипсэзэхэш1э лъэгап1.

Мы ди гъащ1эм и купщ1эр, и щэхур
Кууэ пшэхэм зыгуэрым щегъэпщк1у.
Хъуркъым щэхур къэпхути къэпщэхуи,
Уигъэгугъэурэ гъуэгухэр уегъэк1у.

Хьэбас къыгъэлъагъорэ Псэ щы1эныгъэр «телъыджэ», дунай ин, дахэ, лъэныкъо пчъагъэ и1, ащ хэш1агъ лъэпкъым, тхыдэм, бзэм, тыкъэзыуцухьэрэ шхъуант1эмэ апсэхэр, хъулъфыгъэ акъыл чъэпхъыгъэ, гу зэтеуцуагъэм игупшысэ-гумэк1хэр, непэ гупшысак1о-ш1эныгъэлэжьхэр зынэсыгъэ упч1э-джэуапхэр. Усэмэ, зэк1 п1оми ухэмыукъонэу, ямэкъамэ зэхэохы, шъо зэфэшъхьафхэмк1э усэ-сурэтхэр уапашъхьэ къеуцо, «акъужь»-къушъхьэ жьы къабзэр къып1уалъасэ, сатырэтыгъэнэбзыймэ укъагъэфабэ, къахэщрэ «уэгу къащхъуэ»-м бгъэм щизэу жьы къыуегъащэ, угу къе1эты, хегъахъо.

Роман-дневникым къыхэщы Усак1ом мыпшъыжьэу чэщи мафи ыпсэ зэригъэлажьэрэр, Ш1эныгъэ зэригъэгъотыным зэремызэщрэр, пытагъэ-л1ыгъэ хэлъэу щы1эныгъэм икъинмэ зэрапэгъок1рэр, ынапэ зэримыщагъэм къыхэк1ыгъэ къарыур, гукъэбзагъэр, «ди щ1эблэм» - къытк1эхъухьэрэмэ инэу зэрафэгумэк1ырэр. «Тхьалъэ1у» зыфи1орэ усэм къыще1о:

Къыздэ1эпыкъу мы усэр
Ц1ыхупсэр игъэмамырэу,
Я гум къинэнэу зэчыру
Узыншэми зи гур узми.

Хьэбас роман-дневникым шъхьэу

фиш1ыгъэмк1э къытегъэлъэгъу щы1энычъэр зэрэзэхэтыр: ш1умрэ емрэ, къабзэмрэ ш1оимрэ, нэфымрэ ш1унк1ымрэ…

Дыщэхурэ ф1амыщ1у
Уи гъащ1эр зэхэлъу…
Щэху куур къыпхуэмыщ1эу
Уэгу жыжьэм ухэплъэу.

Адыгэ литературэхэмк1э ямыш1ык1эу, апэрэеу усэк1э тхыгъэ романдневникым Бештэкъо Хьэбас зы ц1ыф игъэш1э к1ыхьэ фэдизэу мы аужырэ илъэсхэм къехъул1агъэр, зыгъэгумэк1ыгъэр лирическэ шъуашэм илъэу, еджэрэм гук1э пэблагъэу, игъэк1отыгъэу, куоу къыщыригъэлъэгъук1ыгъ. Тыгу къэдгъэк1ыжьын Хьэбас апэрэеу усэк1э тхыгъэ роман-миф къызэрэхиутыгъагъэр: «Мыжъо лъэхъан» (2005). Дунэе литературэм щыхъурэщыш1эрэм, шъошак1эу, къэгъэлъэгъуак1эу щагъэфедэхэрэм аготэу, яапэрэ сатырэмэ ахэтэу Бештэкъор мэлажьэ. Ар къыщиушыхьатыгъ ш1эныгъэлэжьэу Пэрэныкъо Къутас итхылъэу непэрэ адыгэ романым фэгъэхьыгъэм [2].

Гъэш1эгъон дэдэр Тхьэм иш1э хэлъэу ара, изэчый ык1уач1э къыхьэу ара, к1эу литературэмэ къахахьэрэр апэ итэу зэхеш1э, къеубыты. Ащ нэмык1эу Уахътэм ыуж зыкъыримыгъанэу, готэу, ыпэ итэу мак1о. Фэдэ амал, лъэк1 Тхьэм зыфигъэшъуашэрэр зырыз дэд. Ныдэлъфыбзэр куоу зэриш1эрэм, ащ жьэу, псэу хэтыр зэригъэ1орыш1эшъурэр умыгъэш1эгъон плъэк1ырэп. Гущы1эр ыгъэдджэгузэ, пщынэо 1эпэ1эсэ дэдэм имэкъамэ шъхьафитэу къызэрэригъа1орэм фэдэу зэрэусэрэм, сэмэркъэур, ежь ышъхьэ шъыпкъи рэзэныгъэ фимыш1ыжьэу, лакъырдыр к1элъэу тхэныр зэрик1асэм уаумэхъы.

Хэгъэунэфык1ыгъэн фае тхэк1уабэмэ блэк1ыгъэ щы1эныгъэр къагъэлъэгъонэу зэряк1асэр, Хьэбас непэ тищы1ак1э шъыпкъэу хэлъыр, 1эш1уми, дыджми ащымыщынэу, икууп1эм нэсзэ, итхыгъэхэм къащегъэлъагъо. Талантым нэмык1эу Л1ыгъэ пхэлъын фае, уилъэпкъ упсэ фэптышъунэу ш1у плъэгъун фае непэрэ Шъыпкъэхэр къэп1ошъунымк1э, непэрэ щы1эныгъэр къэбгъэлъэгъошъунымк1э. Усак1оу Бештэкъо Хьэбас – насыпыш1у: къызфэхъугъэр, Тхьэм ыпшъэ къыдилъхьагъэр, зыфэгъэш1ыгъэр зи къызкъуимыгъанэу елэжьы, Ахърэтым ыпашъхьэ (нэмык1 дунай мык1ожьын щы1эп) «щык1эзэзыжьыщтэп», щыук1ытэжьыщтэп.

Поэзие иным икурыкупсэ зэрэнэсыгъэм фэдэу Хьэбас драматургие шъыпкъэми хэуцуагъ, и1ахьышхо хилъхьагъ. Лъэпкъ ухъуным пае театрэм мэхьанэу и1эр инэу зэхеш1ык1ы: лъэпкъым ижък1э къыщегъэжьагъэу къырык1уагъэр, тхьамык1агъоу пэк1эк1ыгъэр, ахэмэ лъэпкъыпсэр, лъэпкъ гупшысак1э-псэук1эр зэряпхыжьыгъэр, непэ адыгэ Напэм, Намысым, Л1ыгъэм язытет, къытк1эхъухьэрэр зыфэдгъэсэщтыр, Тхьэм талант къызэритыгъэм, гъэсагъэ-еджэгъэшхомэ япшъэрылъхэр.

Драматическэ поэмэу «Адыгэ Прометей» зитхыгъэр 1983-1986-рэ илъэсхэр ары, апэ шъхьэу фиш1ыгъагъэр «Нэсрэн Жак1э». Нартмэ япый лъэпкъ маш1ор ытыгъугъ, ащ лъык1огъэ нарт хасэм итхьаматэу, л1ы хэк1отагъэу Нэсрэн Жак1и къушъхьэм рипхыгъ. Нартыл1ым къинышхо елъэгъу, ау гугъэ и1 нарт к1элак1эмэ къылъык1он къахэк1ынэу. Егъэзыгъэми, езэгърэп пыим игухэлъ бзаджэ: нартхэм ятхьэхэм ахалъытэни, илъэс къэс былыми, мылкуи, пшъашъи фащэу, орэди фызэхалъхьажьэу.

Нартмэ ятхьэмэтэгъу зы1ыгъым гумэк1ыгъо и1эп, тетыгъом щэгуш1ук1ы, зы1эк1игъэк1ы ш1оигъоп. Ащ ик1элэ нахьыжъ къедао зыхъук1э, ятэжъ зы1эк1эк1одэгъэ купым Нэсрэн Жак1и ахэтыгъэ фэдэу къыфе1уатэ, джэнджэш ныбжьык1эм ыгу къырегъахьэ. Хасэм унашъо ымыгъэуцузэ, ащ емыжэжьхэу, къэзэгъэбырсырыхэшъ, к1элэк1э куп нарт Пэтэрэз япащэу Нэсрэн къагъэнэжьынэу, маш1ори къахьыжьынэу мак1ох. Нартмэ янахьыжъхэми зыкъаш1эжьышъ, ныбжьык1эмэ ц1ыфыбэ ак1алъагъак1о. Нэсрэн аук1ыгъахэу нэсыгъэх. Пэтэрэз иныбджэгъуи къаук1ыгъ, ау пыим ифэшъуаши рагъэгъотыгъ. Маш1ори, хьадэхэри

1этыгъэхэу нартхэр къежьэжьыгъэх.

Нарт эпосым исюжетэу поэмэм щыгъэфедагъэр («Батэрэз Нэсрэн-Жьак1э къызэрихьыжар» //Нартхэр, я 4-рэ том. – Мыекъуапэ, 1970. – Н. 93-98) Бештэкъом инэу зэблихъугъ, хэхъоныгъэхэр фиш1ыгъ, герой шъхьа1эри хегъэк1уадэ. Ащк1э къегъэльагъо непэ тызхэт щы1эныгъэр, тоталитаризмэм, колониализмэм анэгу шъыпкъэ – «адыгэ лъэпкъым ыкуц1 изышъугъэр». Драматургым атыгъугъэу къыгъэлъэгъорэ маш1ор – ар «лъэпкъыпс, лъэпкъ гупшысак1, дунэететык1, лъэпкъ гушъхьэлэжьыгъ».

Нартмэ зэгурым1ожьныгъэр, шъогъолэныр ахэлъыгъэми, к1элак1эхэр ары лъэпкъым ынапэ, имаш1о къэзгъэнэжьыгъэр. Гугъэ щы1! Лъэпкъым инеущыр ныбжьык1эхэр ары. Ар нахьыжъмэ ащыгъупшэ хъущтэп. Анахь гъэсэпэтхыдэ ин зыхэлъыр уизек1уак1, уипсэук1. Нэсрэн Жак1э – Напэ къабзэм, Л1ыгъэ шъыпкъэм ятамыгъ. Ащ фэдэхэр ары лъэпкъыр къызкъонэжьрэр, зыщыгугърэр. Грекмэ ямифологие къыхэхыгъэ Прометей къехъул1агъэр нартмэ ял1ыхъужъэу Нэсрэн Жак1э техыгъэнк1и мэхъу а1ошъ адебгъэштэнэу ш1эныгъэлэжь зырызмэ къатхы. Илъэс мин пчъагъэ теш1агъэми, л1ыгъэшхо зезыхьагъэм ыщ1и, ихъишъи лъэпкъым ищы1эныгъэ мык1одыжьынэу къыхэнэжьыгъ.

Драматическэ поэмэу «Адыгэ Прометеим» эпиграфэу авторым фиш1ыгъэр 1оры1уатэм, тарихъ-л1ыхъужъ орэдыжъэу «Чэщтеом иорэд» къыхэхыгъэ пычыгъу. Ащи къыгъэлъагъорэр адыгэхэр Кавказ заом илъэхъан к1одык1аеу зэрэк1одыщтыгъэм инэк1убгъу, сыд фэдэрэ лъэхъани лъэпкъым л1ыхъужъхэр къызэрэхэк1ыщтыгъэм ищыс: Къетыкъо ыкъоу Хъэмырзэ 1779-рэ илъэсым 80-м къехъугъэми мэзибл заом иш къепсыхыгъэп.

Драматическэ поэмэ ц1ык1оу «Имыс» «Адыгэ Прометеим» лъыпыдзагъ, ащи хэлажьэхэрэр нартхэр ары. Зэшит1ум ящы1эк1э-псэук1э, язэфыщтык1э, хэкур къызэраухъумэрэр къырегъэлъэгъук1ы. Лъэпкъыр зытеунэхъуагъэмэ ащыщ шъогъолэныр: шынахьык1эр ехъуапсэ, ешъугъу нахьыжъым къыдэхъурэмк1э, ными, шыпхъуми ар нахь ш1у алъэгъоу къыш1ош1ы. Шынахьыжъым Лъэпшъ къыфиш1ыгъэ 1ашэр фэкъулаеу зэригъэ1орыш1эрэм иешъугъон губж хэтэу нахьык1эм къумалыгъэ - ц1эп1агъэк1э лажьэ зимы1э Лъэпшъ ылъэкъуит1у пеупк1ы.

Ей, зи к1ыщыбжэр хуэзыщ1ыжа лъэпкъ,
Фызэмыфыгъул1эж, фымыук1ыж,
Фымытхьэлэж, фымыш, фызэмыиж.
Зы нарт псэ къабзэ мы щ1ыгум имытыж.

Поэмэм тырегъэгупшысэ нартмэ як1одыжьыгъо лъапсэ фэхъугъэм, непэ псэухэрэми шъузфэсакъыжь къыте1о, лъэпкъым къырык1уагъэм гъэсэпэтхыдэ хэтхын фае.

Бештэкъо Хьэбас зэрилъытэрэмк1э идраматургическэ цикл поэмэу «Адыгэ Прометей» зыфи1орэмк1э къырегъажьэ. Ащ ыуж регъэуцох: «Имыс», «Къошъожьыек1э хым зэпрысык1хэрэр», «Сэроробот», «Истамбыл къик1ыгъэ чэтыу» («Поиски духовного пространства между геноцидом и тоталитаризмом» // «Вольный горец», газета, сентябрь, №2, 2012- Майкоп // info@adigasite.com, Бештэкъо Хьэбасрэ Къулэ Лидэрэ зэдаш1ыгъэ зэдэгущы1эгъу).

Драмэу «Сэроробот» тхылъым къыдэхьагъэмэ ащыщ. 1960-1990-рэ илъэсхэм адыгэ тхак1омэ язэхэтык1эзэфыщтык1э, ягупшысак1э, зидунай зыхъожьыгъэмэ къащыш1ыгъэр къегъэлъагъо. Поэмэм щхэныр, умысыныр, лакъырдыр инэу щыгъэфедагъэх [3]. Бештэкъо Хьэбас зэк1э ытхыгъэмэ трагикомедиеу «Сэроработыр» инэу къахэщы: бзэм икууагъэк1э, 1эпэ1эсэныгъэ ин хэлъэу ар зэригъэфедэрэмк1э, сурэтым фэдэу нэгум къык1эуцохэу образхэр, сценэхэр зэригъэпсырэмк1э, узэгупшысэнэу къы1этхэрэмк1э. Дунэе мифологием, адыгэ 1оры1уатэм къахэхыгъэ образхэр, мотивхэр, ек1ол1ак1эхэр, гъэпсык1эхэр гъэк1эжьыгъэхэу е куц1ыр къэгъэлъэгъогъэным пае зэпрыгъэзагъэхэу драмэм щыгъэфедагъэх. Адыгэ тхак1омэ непэ ягупшысэк1э-зек1ок1э «тхьамык1агъохэм» алъапсэ Бештэкъо Хьэбас репхы «лъэпкъым къырык1уагъэм,

зэо мыухыжьмэ зэрахьаджыгъэм, геноцидым, тоталитаризмэм лъэпкъ куц1ыр зэракъутагъэм». Мы гупшысэр щылъыгъэк1отагъ профессорэу Щэш1э Казбек истатьяу хэгъэгу литературэм фэгъэхьыгъэм: «20 век продемонстрировал гигантскую сложность и противоречивость поисков Человеком духовной и нравственной гармонии с окружающим миром: никогда пропасть между Homo sapiens и природой катастрофически не была такой широкой и опасной, как сейчас. Одновременно он дал человеку и человечеству шанс на возрождение подлинного духовно-нравственного творчества» [4: 82].

Драматическэ поэмэу «Истамбыл къик1ыгъэ чэтыу» зыфи1орэм къегъэльагъо 1990-рэ илъэсхэм къэралыгъом, хэкум къихъухьэрэр, дунаир, псэук1эр зэрэзэблэхъурэр, адыгэ гъэсагъэм ищы1эныгъэ къыщыш1ырэр. «Перестройкэм» илъэхъан адыгэ тарихъым ишъыпкъэ зыш1энэу фэмыехэм историк-героир и1офш1ап1э къы1уагъэк1ы, а уахътэм тефэу Истамбыл к1орэ щэфак1омэ ишъхьагъуси ахэхьэ, л1ым ифэшъыпкъэни еукъо. Зихэку, зитхыдэ ш1у зылъэгъурэ, ахэмэ афэшъыпкъэу, намыс зи1э адыгэ хъулъфыгъэм гукъэошхо-шъхьэк1ошхом къыхэк1эу ышъхьэ зэк1ок1ы, зыщыщи, ыц1и щэгъупшэ, ижък1э щы1эгъэ философэу Диогенэу зыкъыщэхъужьы.

«Истамбыл къикIыгъэ чэтыу» зыфиIорэр едзыгъуищ хъурэ трагикомедие, мэхьэнэ куоу, к1оч1э инэу хэлъым, зэдэгущы1эгъухэр авторым щэрыоу зэригъэпсырэм, 1офыгъоу къы1этхэрэр 1упк1эу къызэрэзэ1уихырэм драмэр дунэе классикэм ялъэгап1э нагъэсы.

Шъыпкъэ 1оным, нэфэ 1оным ихьылъэ Тхьэм ц1ыф зырыз дэдэмэ атырелъхьэ, ащ къыхэк1рэ къиныр нахьыбэмк1э зыщэчыжьрэр къэзы1уагъэр ары. Бештэкъо Хьэбаси ылъэгъурэ, зэхиш1ык1рэ Шъыпкъэр къымы1он, ымытхын ылъэк1ырэп. Къыгъэлъагъорэмк1э, шъуашэмк1э, гупшысэмк1э непэ дунэе литературэм иапэрэ сатырэмэ ахэуцо Усак1оу, Драматургэу Бештэкъо Хьэбас.

Тхылъэу «Дышъэ фыжьымрэ ш1омык1ымрэ» зыфи1орэм къыгъэлъэгъуагъ адыгэ гупшысэк1э шъыпкъэр, адыгабзэр бгъэджэгузэ, къэбгъашъозэ зэрэбгъэфедэшъущтыр, Ш1эныгъэ куумэ мэхьанэу я1эр, Псэ къабзэм, Намыс лъагэм, Талант иным къапкъырык1ышъущтыр.

Примечания:

1. Бещтокъуэ Хь. Дыщэхурэ ф1амыщ1рэ. Налшык: Эльбрус, 2012. Н. 328.
2. Паранук К.Н. Мифопоэтика и художественный образ мира в современном адыгском романе. Майкоп: Адыг. респ. кн. изд-во, 2012. 352 с.
3. Astetische Erfharung und das Wessen der Kunst / red. H. Holzhey, J.-P. Loyvrat. Bern: Stuttgart, 1984. S. 110-170.
4. Шаззо К.Г. К вопросу о художественном методе в отечественной литературе 20 века // Вестник Адыгейского государственного университета. Сер. Филология и искусствоведение. Майкоп, 2011. Вып. 4. С. 82.

References:

1. Бещтокъуэ Хь. Дыщэхурэ ф1амыщ1рэ. Налшык: Эльбрус, 2012. Н. 328.
2. Paranuk K.N. Poetics of myth and literary image of the world in the modern Adyghe novel. Maikop: Adyghe Rep. publishing house, 2012. 352 pp.
3. Astetische Erfharung und das Wessen der Kunst / red. H. Holzheu, J.-P. Louvrat. Bern: Stuttgart, 1984. P. 110-170.
4. Shazzo K.G. On the art method in the national literature of the 20th century // Bulletin of Adyghe State University. Ser. Philology and the Arts. Maikop, 2011. Vol. 4. P. 82.